

дитував і теорію демократичного миру. Тим паче, що війни заради «просування» демократії змінюють політичну природу демократичного режиму, який здійснює такий курс. «Військове кейнсіанство» штучно стимулює економічний розвиток, але це відбувається за рахунок недофінансування інших галузей економіки.

Ще історія Римської республіки після Пунічних війн показала, що по мірі завоювання тодішньої ойкумени республіка трансформувалась у принципат, а потім стала імперією. Глобальний інтервенціонізм адміністрації Дж. Буша молодшого не тільки радикально збільшив державний борг США, а й змінив правила гри у внутрішньополітичному житті. США відійшли від джефферсоніанського ідеалу демократичної республіки.

УДК 323

Добровольська А.Б.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ ЄВРАЗІЇ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ БАГАТОПОЛЯРНОГО СВІТУ

У статті розглядається розвиток євразійської інтеграції крізь призму співвідношення процесів глобалізації та регіоналізації. Показана суб'єктивна сторона регіоналізації як форма реалізації геополітичних інтересів. Виявлено тенденції інтеграційних процесів на пострадянському просторі в умовах становлення багатопольярного світу.

Ключові слова: *регіон, регіоналізація, глобалізація, світова політика, геополітичні трансформації, євразійська інтеграція, пострадянський простір.*

Dobrovolskaya A. Transformation of the Post-Soviet Space as a Factor of Regionalization of Eurasia under the Conditions of Formation of a Multipolar World.

The article examines the development of Eurasian integration through the prism of the correlation between the processes of globalization and regionalization. The subjective side of regionalization is shown as a form of realization of geopolitical interests. The tendencies of integration processes in the post-Soviet space in the conditions of formation of the multipolar world are revealed.

Keywords: *region, regionalization, globalization, world politics, geopolitical transformations, Eurasian integration, post-Soviet space.*

Двадцять шість років, що минули після розпаду Радянського Союзу, істотно змінили вигляд Центрально-Східної Європи. Трансформація колишнього «соцтабору» проявилася в формі суспільно-політичної консолідації нових незалежних держав, що з'явилися на карті світу після розпаду СРСР. Самоорганізацію внутрішніх територій і спільнот колишніх союзних республік супроводжувала переоцінка власної самоідентифікації, яка все частіше відбувалася не за регіональною ознакою, а за субрегіональним принципом, відображаючи подальшу фрагментацію пострадянського простору.

Пов'язані з розпадом СРСР зміни на просторі Євразії порушили рівновагу біполярного світу. Крах однієї з двох наддержав ініціював геополітичні трансформації, динаміка яких визначає стан сучасного світу, формуючи його поліцентричну структуру. Проблема трансформації пострадянського простору набула ключового значення з точки зору теорії і практики сучасних глобальних і регіональних процесів, що проявило себе дослідженням різних аспектів цього явища.

Поява на мапі Центрально-Східної Європи нових незалежних держав, відкритих впливу глобальних і регіональних організацій і політичних акторів, активізувала нові напрями інтеграційних процесів на просторі Євразії. Теоретичне осмислення інтеграційних процесів у сучасному світі, їхніх передумов, завдань і перспектив набуло актуального значення для політологів, економістів та істориків. Існує значний пласт літератури з теорії інтеграції, яка стосується окремих інтеграційних проектів або носить спеціалізований характер [1–8]. У той же час осмислення взаємозв'язку інтеграційних проектів з гло-

бальними та регіональними процесами, а також тенденцій і перспектив їх реалізації тільки підвищили свою актуальність.

Дисбаланс сил на світовій арені, який викликав крах СРСР, активував глобальні трансформаційні процеси. Становлення багатопольярного світу відбувається в умовах гострої політичної, економічної та військової конкуренції головних світових центрів сили за зони свого впливу. У новому світоустрої великі держави (центри сили) виступають донорами суверенітету і безпеки для малих і середніх країн – реципієнтів цієї безпеки. Відбувається перегруповання геополітичних суб'єктів навколо нових центрів сили, представлених великими державами, які здатні поширити свій вплив далеко за межі власних кордонів.

Конструкція багатопольярного світу, що складається з комбінації союзів і коаліцій, заснованих за принципом збігу інтересів, знаходиться в постійному русі, виділяючи зі своєї структури нові центри сили. Динамізм сучасного світу спонукає цілий ряд держав і регіонів до пошуку свого геополітичного коду розвитку, соціокультурної і цивілізаційної ідентичності, що дозволять у своїй сукупності сформувати стійку, стабільну, надійну модель розвитку, яка максимально відображає як національно-державні, так і транснаціональні інтереси господарюючих в них суб'єктів.

Об'єктивними передумовами, що впливають на процеси геополітичних трансформацій, є як зростання взаємозв'язку і взаємозалежності сучасного світу (що супроводжується втратою або ослабленням суверенітету національних держав), так і прагненням зберегти у цих умовах власну унікальність. З одного боку, нарастають чинники, які сприяють формуванню певної цілісності всесвітнього господарського організму, що викликано лібералізацією торгівлі, створенням сучасних систем комунікації та інформації, світових технічних стандартів і норм, що прийнято називати процесом глобалізації. З іншого боку, відбуваються найбільш інтенсивні, за історичними мірками, економічне зближення і взаємодія країн на регіональному рівні, формуються великі регіональні інтеграційні структури, які розвиваються у напрямку створення відносно самостійних центрів світової економіки.

В умовах загальної тенденції формування із все більш взаємопов'язаних і взаємозалежних національних економік єдиного господарського механізму (що набуває в окремих сферах і секторах глобальних масштабів) процеси міжнародної інтеграції є об'єктивною реакцією на ослаблення національного суверенітету. Інтеграція стає інструментом прискореного розвитку регіональних економік і підвищення конкурентоспроможності країн-членів інтеграційних угруповань, а відповідно і зміцнення їхніх позицій у міжнародному співтоваристві. Міжнародна практика підтверджує тезу про те, що значимість і вага окремого регіону може зростати в міру поглиблення у ньому інтеграційних тенденцій. Все більш популярною стає модель регіону як частини світової спільноти.

Характер регіональних процесів значною мірою обумовлює розвиток науково-технічної революції. Під її впливом проявляються тенденції формування структурованого простору, основними ознаками якого є як традиційні фактори (географічний, історичний, цивілізаційний і культурний), так і нові чинники епохи постмодерну (мережевий, комунікаційний, віртуальний і т.п.). Ці процеси нової географії, пов'язані з постіндустріальною стадією розвитку, знайшли своє теоретичне оформлення у концепції глобального регіону, з притаманними йому наднаціональними інтересами і просторовими чинниками.

Складна конфігурація різнорівневих геополітичних утворень, яка стрімко перетворює сучасну систему міжнародних відносин, виникла і на території сучасної Євразії. Євразійський простір, поєднуючи дві частини Світу – Європу й Азію, охоплює безліч своєрідних регіонів, субрегіонів і груп країн – акторів регіонального та глобального значення. Пов'язані з розпадом Радянського Союзу трансформаційні процеси активізували геополітичні зміни на євразійському просторі та докорінно змінили існуючу систему міжнародних відносин. Виникнення на пострадянському просторі наприкінці ХХ ст. нових незалежних держав істотним чином вплинуло на динаміку і спрямованість інтеграційних процесів євразійського континенту.

Після розпаду СРСР колишні радянські республіки почали реалізацію власних національних соціально-економічних і політичних моделей розвитку. З набуттям суверенітету новими незалежними

державами зростає актуальність пошуку інших форм взаємодії як усередині пострадянського простору, так і за його межами. Відцентрові тенденції супроводжувалися активними пошуками нових партнерів на Заході і Сході. Моделювання інших форматів об'єднання і досі викликає безліч питань, від вирішення яких багато в чому залежить успіх міжнародної інтеграції на просторах Євразії, оскільки він значною мірою впливає на долі не тільки народів окремих країн, а й цілого континенту.

До найбільш важливих проблем у цій галузі слід віднести: правильний вибір позиціонування тієї чи іншої країни при вирішенні питання про участь у формуванні міжнародного інтеграційного процесу; забезпечення узгодженості інтересів країн-учасниць інтеграційного процесу; досягнення узгодженості в роботі національних господарських систем, що беруть участь в інтеграційному процесі; створення єдиної системи інститутів і механізмів, що орієнтують цей процес на досягнення поставлених цілей і завдань, а також методів контролю за виконанням прийнятих на міжнародному рівні рішень.

Історичні передумови трансформаційних процесів на просторі Євразії склалися під впливом двох попередніх великих інтеграційних проєктів – Російської імперії та СРСР. Ці інтеграційні проєкти мали фундаментальні наслідки: на величезній території було створено значною мірою єдині соціально-культурні системи, які забезпечували функціонування господарського комплексу держави. Після розпаду СРСР окремі чинники взаємної привабливості нових незалежних країн пострадянського простору зберегли свою актуальність. Матеріальну основу такої привабливості створювали компоненти (що не втратили на той час свою дієздатність) єдиного в недавньому минулому господарського комплексу Радянського Союзу, на основі: технологічної спільності виробництва; приблизно однакового (відносно невисокого за світовими стандартами) технічного рівня виробництва; можливості впровадження загальних техніко-технологічних стандартів і створення загальної транспортної інфраструктури та мереж комунікацій, енергетичних систем; суміжних кордонів і пов'язаних з цим вигод. Не менш актуальним був і вплив ряду гуманітарних чинників, породжених спільним існуванням колишніх радянських республік у

межах єдиної у недавньому минулому держави. Це – спільна мова міжнаціонального спілкування, збережені численні родинні зв'язки, культура, релігія та багато іншого, що створювало сприятливі умови для більш тісного об'єднання цих країн.

У цілому проблема нежиттєздатності регіональних інтеграційних проєктів на пострадянському просторі була обумовлена тим, що на початку свого існування в СНД взяла гору модель бюрократичної інтеграції – «інтеграції зверху». Держави в особі своїх лідерів виявилися головними суб'єктами інтеграції, виконуючи одночасно функції як замовників, так і виконавців. На противагу пострадянській практиці міжнародний досвід свідчить, що найбільш життєздатною виявляється така регіональна інтеграція, яка йде, перш за все «знизу», тобто є результатом усвідомлених зусиль економічних суб'єктів і підтримки населення країн, що інтегруються.

Євросоюз виступає за ЄС-центричну модель Великої Європи і Євразії. У рамках такої конструкції всі європейські країни, включаючи Росію, у тій чи іншій мірі асоціюються з ЄС, приймають (повністю або частково) його нормативну і регулятивну базу і стають, по суті, частиною міжнародної спільноти на периферії Євросоюзу. Однак в умовах формування багатопольярного світу (перетворення АТР на центр світового економічного і політичного тяжіння і розвороту до Азії) звернення до ЄС-центричної моделі стає у принципі неможливим.

Спроби національних лідерів нових незалежних держав маневрувати між центрами сили в умовах, коли під впливом глобалізації економіки і глобального характеру зовнішньополітичної конкуренції простір для маневру стискається, ведуть до наростання хаотизації міжнародних відносин. У турбулентних умовах формування багатопольярного світу, коли численні виклики внутрішньо- і позаєвразійського походження несуть загрозу для безпеки і економічної стабільності всього континенту, центрам сили варто орієнтуватися не стільки на перетягування країн «спільного сусідства» на власні інтеграційні орбіти, скільки на забезпечення стабільності і безпеки у регіоні.

Джерела та література:

1. Алчинов В.М. *СНГ Россия - Евросоюз. Проблемы и перспективы интеграции*. М.: Восток-Запад, 2008. 221 с.
4. Бжезинский З. *Великая шахматная доска*. М.: Международные отношения, 1998. 256 с.
2. Вардомский Л.Б. Регионализация постсоветского пространства. URL: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1412000340>
3. Винокуров Е. Евразийский экономический союз без эмоций. Вопросы евразийской интеграции. *Вопросы экономики*. 2016. № 12. С. 43–60.
4. Ирхин А.А. Постсоветское пространство: геополитические параметры и методология моделирования интеграционных процессов. URL: <http://rusprostranstvo.com/article/view/120>
5. Лиман А.М. Хейфец Б.А. Модели экономической дезинтеграции. Интеграция и дезинтеграция. URL: http://eabr.org/general/upload/docs/publication/magazine/no2_2011/n2_2011_2.pdf
6. Пивовар Е.И. *Постсоветское пространство: альтернативы интеграции. Исторический очерк* / Изд. 2-е, испр. и доп. СПб.: Алетейя, 2010. 398 с.
7. Бразаускас А. К вопросу о формировании Евразийского союза: теоретический аспект. URL: http://www.perspektivy.info/rus/gos/k_voprosu_o_formirovanii_jevrazijskogo_sojuza_teoricheskij_aspekt_2012-03-23.htm
8. Россия в интеграционных процессах на постсоветском пространстве: уроки, перспективы, трудности (ситуационный анализ). URL: <http://www.imemo.ru/df/publ/2007/07014.pdf>

УДК 327 (4/ЄС)

Пугачова-Лакішик Д.В.

ПІДХОДИ ДО ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проаналізовано стан та перспективи оборонної політики ЄС. Наголошується, що низка стратегічних, політичних та економіко-технологічних факторів нині зумовлюють необхідність посилення співпраці між державами-членами ЄС у галузі спільної політики безпеки та оборони.

Ключові слова: оборонна політика, безпека, військова інтеграція, ЄС.